

מיגו למפרע

פתיחה

הגמרא בכבא בתרא (ל) דנה באדם שמחזיק בשדה, כאשר אדם נוסף מגיע, מערער עליו וטוען שהשדה שייכת לו. המחזיק טוען כלפי המערער, אמנם אני מודה שהשדה היתה שלך בעבר, אך אני קניתי מפלוני שקנה אותה ממך. פוסקת הגמ' שהדין עם המערער, כיוון שהמחזיק מודה למערער שהשדה היתה שייכת לו בעבר, אך אין הוא יודע בוודאות שפלוני קנה ממנו את השדה. שהרי המחזיק רק טוען שפלוני, שמכר לו את השדה, אמר לו שהוא קנה אותה מהמערער, אך הוא בעצמו לא ראה את הקניה.

מבארים התוספות¹ (שם ד"ה "לאו") שאם המחזיק יטען שהוא ראה בעיניו את הקניה של אותו פלוני מהמערער, הוא יהיה נאמן על כך, במיגו שיכל מראש לומר שהשדה לא היתה שייכת מעולם למערער. שהרי למערער אין עדים שהוא המרא קמא (- הבעלים הראשונים של השדה). את הראיה לכך מביאים התוספות מהמשך הפרק (דף מא:): שם הגמרא אומרת זאת במפורש בנוגע למקרה דומה (בהמשך נדון בשני המקרים ובהבדלים ביניהם).

אך מחדשים התוספות שאם כעת, לאחר שעבר זמן מטענתו הראשונה, יחזור המחזיק ויאמר שראה את הקניה מידי המערער הוא כבר לא יהיה נאמן בעזרת מיגו. שכיוון שכבר הודה בעבר למערער על כך שהוא המרא קמא של השדה, כעת אין לו מיגו שיכול לומר שהשדה לא היתה שייכת לו מעולם. כלומר, אמנם בעבר היה לו מיגו, אך כעת לאחר שהודה שהמערער הוא המרא קמא, כבר אין לו מיגו.

דין זה נקרא בפי הראשונים "מיגו למפרע". במהלך המאמר נבאר בעז"ה דין זה. מטרתנו היא להבין את עומקו של הדין, ולאחר מכן לברר באילו מקרים הוא מתקיים. תוך כדי הדברים נשים לב למחלוקות הראשונים השונות הקיימות בסוגיה.

בחלק הראשון של המאמר נסביר מהו דין מיגו למפרע באופן בסיסי, ולאחר מכן נדון בסברות של מיגו למפרע - מדוע לקבל ומדוע לא לקבל דין זה.

בחלק השני נדון בכל פרטי הדין של מיגו למפרע. ננסה לפרק את הדין לגורמיו, ולגלות האם יש הבדלים בין מקרים שונים של מיגו למפרע. נעשה זאת על ידי בחינת שלוש סוגיות המוזכרות בתוספות, שממן עולה הדין של מיגו למפרע. בכל אחת

1. כל ההפניות לתוספות במאמר הן לתוספות זה, אלא אם כן צויין אחרת.

משלושת הסוגיות נפרט ונדרון בפרט נוסף מתוך הסוגיה. במהלך החלק השני נראה גם את מחלוקות הראשונים בסוגיה.

חלק א - מיגו למפרע, הדין וסברתו

הסבר הדין

ראשית כל נבאר את דין מיגו. על פי דין מיגו, אם אדם יכול לטעון טענה חזקה, ולזכות על ידיה בדין, אך בכל זאת בחר לטעון טענה חלשה יותר שדורשת ממנו להוכיח את עצמו, הוא יזכה בדין. כלומר, כיוון שיכול לטעון טענה שתזכה אותו, הוא זוכה אף על ידי הטענה החלשה. באופן בסיסי, נסביר כעת שהסיבה לכך היא שכיוון שבחר את הטענה החלשה יותר כנראה הוא דובר אמת, שהרי אם היה רוצה לשקר היה בוחר את הטענה הפשוטה יותר, שמזכה אותו בדין. או בלשון הגמ' (ב"ב לא.): "מה לו לשקר" (בהמשך נביא אפשרות נוספת להסבר דין מיגו).

מיגו למפרע הוא מקרה שבו לאדם היה מיגו בשלב ראשון, אך כעת כבר אין לו מיגו. כלומר, אמנם הוא טוען טענה חלשה במקום לטעון טענה חזקה, אך את הטענה החזקה הוא כבר אינו יכול לטעון, כיוון שבעבר הוא כבר סתר אותה. אמנם בעבר היה לו מיגו, והוא יכול לטעון את הטענה החזקה, אך כעת הוא כבר אינו יכול לטעון את הטענה החזקה, כיוון שכבר טען טענה הסותרת אותה בעבר.

לצורך דוגמא פשוטה נקח את אחד המקרים שהתוספות מביאים בהקשר שלנו (אמנם, יכול להיות שיש הבדל בין מקרה זה למקרה שהבאנו למעלה, ועוד נעמוד על כך בהמשך). אדם מגיע לחברו ואומר לו: "מנה לי בידך", וחברו מודה לו שאכן הוא לווה ממנו. למחרת מגיע המלווה ודורש את כספו בחזרה, אך הלווה טוען שכבר פרע את החוב. בדרך כלל, כאשר אין עדים על ההלוואה, לווה שאומר פרעתי נאמן במיגו שיכל לומר לא היו דברים מעולם (להד"מ), כלומר מעולם לא לויתתי. אך אומרים התוספות שבמקרה זה לא יהיה נאמן מדין מיגו כיוון שכבר הודה על החוב, ולכן זהו מיגו למפרע.²

נשים לב, שלעומת מיגו רגיל שבו יש רק שתי טענות, במיגו למפרע יש שלוש טענות. הטענה הישנה, הטענה הנוכחית, וטענת המיגו. את טענת המיגו הוא לא יכול לטעון כיוון שהטענה הישנה סותרת אותה. למשל בדוגמא שהבאנו, הטענה הישנה היא ההודאה על כך שהוא לווה, הטענה הנוכחית היא שכבר פרע, וטענת המיגו היא להד"מ. אמנם בעבר הוא יכול לומר להד"מ, אך כעת הוא אינו יכול, כיוון שכבר הודה שלוה.

הסברה במיגו למפרע

כעת נותר להבין את הסברא של מיגו למפרע. לפני שנבחן מדוע התוספות לא מקבלים את דין מיגו למפרע, ננסה לחשוב מדוע כן לקבל דין זה.

2. יש להעיר, שסוגיה זו היא על פי מאן דאמר "המלווה את חברו בעדים צריך לפורעו בעדים", שזו דעה שלא נפסקה להלכה, אחרת יהיה נאמן ולא זקוק כלל למיגו.

ניתן להציע שני כיוונים כלליים מדוע לקבל את דין מיגו למפרע. כיוון ראשון הוא להסביר שכרגע יש לו מיגו. וכיוון שני הוא לומר שאמנם כרגע אין לו מיגו, אך כיוון שבעבר היה לו מיגו, הוא עדיין נאמן. נבאר כל אחת מהאפשרויות, נשתמש בדוגמא שהבאנו לעיל.

האפשרות הראשונה היא שגם בטענה השניה, כלומר כשהוא טוען שפרע, יש לו מיגו. כעת צריך להסביר, כיצד ניתן לומר שכשהוא טוען את הטענה הנוכחית יש לו מיגו והרי הוא כבר לא יכול לטעון את טענת המיגו, כיוון שבעבר סתר אותה! גם כאן ניתן להציע שתי אפשרויות. כיוון ראשון שהוא מצליח לבטל את הטענה הראשונה, למשל אם יטען שאת הטענה הראשונה הוא טען שלא בבי"ד והוא לא התכוון לה ברצינות. כמובן, שאז יהיה צריך לדון מתי אפשר ומתי אי אפשר לבטל את הטענה הראשונה. וכיוון שני שאנחנו מוכנים לתת לו לחבר בין הטענה הראשונה לשניה ולא להתייחס לפער הזמנים ביניהן. כאן יהיה צריך להסביר ששתי הטענות הן חלק מאותו דיון, ולכן נוכל לחבר אותן למרות פער הזמן ביניהן. ואז למרות שהטענה הישנה סותרת את טענת המיגו זה לא מפריע לנו כיוון שהכל קורה בזמן אחד, וכך כל מיגו פועל.

לפי שני הכיוונים האלה, הצלחנו להתגבר על הבעיה בכך שטענת המיגו לא יכולה להטען כרגע בגלל הטענה הישנה, ולכן בעצם כרגע יש לו מיגו רגיל.

האפשרות השנייה אומרת שאמנם כרגע אין לו מיגו, כיוון שטענת המיגו כבר לא רלוונטית מבחינתו לאחר שסתר אותה בעבר. אך כיוון שבעבר היה לו מיגו, שהרי בעבר הוא בהחלט יכל לטעון את טענת המיגו שהיתה מזכה אותו בדין. ואמנם הטענה הישנה לא מועילה אפילו בעזרת מיגו, אך כיוון שהיה לו מיגו הוא קיבל נאמנות, שנשארת איתו לכל אורך הדרך. ולכן גם כעת, כשהוא טוען את הטענה הנוכחית הוא עדיין נאמן עליה, מכח המיגו שהיה לו בעבר.³

כאן חשוב לציין שאפשרות זו מובנת אפילו יותר אם נסביר את דין מיגו בצורה מעט שונה מהצורה שהסברנו אותו עד כה. עד עכשיו הסברנו שמיגו נותן נאמנות לאדם. אדם שבחר לטעון טענה חלשה למרות שידע שיכל לטעון טענה חזקה, כנראה דובר אמת.

אך האחרונים⁴ העלו אפשרות נוספת להסביר את דין מיגו. אפשרות זו נקראת בפי האחרונים "כח טענה". על פי הסבר זה מיגו לא נותן נאמנות לאדם, אלא נותן לו עדיפות בדין. בדרך כלל כאשר באים אלינו שני בעלי דין, בית הדין מסתכל על כמה

3. יש לציין שגם אפשרות זו יכולה להתקיים אם נאמר שאנחנו מחברים את שתי הטענות, כמו הכיוון השני באפשרות הקודמת, כיוון שגם אז המיגו שהיה לו בעבר יישאר גם כעת. אלא שיש הבדל בין הדברים. באפשרות הקודמת דיברנו על דיני טענות, וניסינו לחבר בין הטענה הקודמת לטענה הנוכחית. כעת אנחנו עוסקים בעולם של מיגו, ומנסים להסביר מדוע מיגו שהיה לאדם בעבר, יכול להשאר איתו לאורך זמן. ולכן, באפשרות הנוכחית רלוונטי לעסוק בסברות היסודיות של דין מיגו.

4. ראה לדוגמא קובץ שיעורים חלק ב סימן ג.

קריטריונים, חלקם בטענות שנטענות בדין, אך חלקם קשורים לעמדת פתיחה שכל צד הגיע איתה. למשל חזקה נותנת עדיפות לאדם על פני חבירו, גם אם טענותיו חלשות. גם מיגו עובד במישור הזה והוא נותן לבעליו עדיפות בדין על פני חבירו. אמנם טענתו חלשה אך כיוון שיכל לטעון טענה חזקה, בית הדין זוכרים שיש לו יתרון משפטי כלשהו. מיגו לא נותן לאדם נאמנות אלא "כח טענה" - כח בבית הדין.

אם נבין את דין מיגו בצורה הזאת, ניתן להבין ביתר קלות מדוע להשאיר לאדם את כח הטענה שהיה לו בעבר גם לשלבים הבאים. אמנם כעת אין לו מיגו, אך זה שהיה לו בעבר יתרון משפטי נותן לו גם כעת עדיפות על פני חבירו. ואכן, רבים מהאחרונים שמנסים להסביר מדוע שמיגו למפרע יעבוד משתמשים בסברא של מיגו ככח טענה ולא בסברא של מיגו כנאמנות.⁵

בכל אופן, לפי אפשרות זו, אמנם אין לו כעת מיגו, אך כיוון שבעבר היה לו מיגו הוא מועיל לו גם בטענות עתידיות. בין אם זה בעזרת הנאמנות שהמיגו נתן לו, ובין אם זה בעזרת כח הטענה שהמיגו הראשון הקנה לו.

ניתן להבחין שיש הבדל בין שתי האפשרויות שהצענו. האפשרות הראשונה עוסקת בדיני טענות, כלומר במישור הכללי של סדר הדיון בבית הדין. היא מנסה לפתור את בעיית הסתירה בין טענת המיגו לטענה שנטענה בעבר, ועושה זאת בעזרת שימוש בעיקרון כללי בסדר הטענות, שתופס אותן כאירוע אחד. האפשרות השניה לא מנסה להתמודד עם הסתירה בין הטענות, אלא מנסה להשתמש בדין מיגו, ובעזרתו להראות שמיגו שהיה לאדם בעבר יכול לשמש אותו גם בעתיד. אפשרות זו עוסקת בדין מיגו ולא בדיני טענות.

לאורך הסוגיה ניתן לשים לב שאלו שני הדיונים העיקריים שיעלו - דיני טענות ודיני מיגו. שהרי אלו שני המרכיבים המרכזיים שמאפיינים את בעיית מיגו למפרע.

הסבר התוספות לכך שמיגו למפרע אינו מועיל

כעת, לאחר שהצענו שתי אפשרויות להסביר מדוע שמיגו למפרע יעבוד, ניגש לתוספות ונראה כיצד הם מנמקים את שיטתם שמיגו למפרע לא עובד. נראה שהם בעצם מתייחסים לשתי הסיבות שהצענו לכך שמיגו למפרע יעבוד. אלו הם דברי התוספות:

משמע דאי לית ליה סהדי אין נאמן לומר קמי דידי דר בה חד יומא במיגו דאי בעי אמר מינך זבינתיה כיון שכבר הודה דלאו מיניה זבנה לית ליה תו מיגו, ואין לו להאמינו במאי דקאמר השתא מתוך שהיה יכול לשקר בתחילה קודם שהודה דלא הוה מסיק אדעתיה שהיה זקוק לטענה זו.

בשלב הראשון התוספות כותבים שלא אומרים מיגו למפרע. מסבירים התוספות שלא

5. ראה לדוגמא בחידושי ר' נחום (בבא בתרא, דף ל., אות סו), וכן במנחת אשר (בבא בתרא, סימן י"ז אותיות א, ב).

יכול להיות שכרגע יהיה לו מיגו כיוון שכבר הודה בעבר שהשדה היתה של המערער, והוא לא קנה אותה ממנו אלא מאדם אחר. כעת את טענת המיגו הוא לא יכול לטעון כיוון שכבר סתר אותה בעבר. כאן ניתן לראות שהתוספות לא מקבלים את האפשרות הראשונה שהצענו לעיל.

לאחר מכן מציעים התוספות בתור הו"א את האפשרות השניה שהצענו - אולי נאמין לו על מה שהוא אומר עכשיו רק כיוון שבעבר היה לו מיגו. כלומר אולי נצליח להדביק את המיגו שהיה לו בעבר, ולהשתמש בו גם היום. אם הוא היה נאמן בעבר, למה שלא יהיה נאמן גם היום!

אך התוספות לא מוכנים לקבל גם אפשרות זו. מסבירים התוספות שבעבר, הוא לא העלה על דעתו שיהיה זקוק לטענה הנוכחית, ולכן לא ניתן להשאיר לו את הנאמנות גם כעת. עניין זה דורש הסבר - מה זה משנה אם הוא העלה בדעתו שיזדקק לטענה הנוכחית?

נראה שכוונת התוספות היא שאם הוא היה מעלה בדעתו שיצטרך גם את הטענה הנוכחית, ניתן לתת לו נאמנות גם עליה. כי הוא ידע שהוא יכול לטעון טענה חזקה, ובכל זאת בחר לטעון את הטענה החלשה. אך אם חשב שישתדר גם ללא הטענה הנוכחית לא ניתן לתת לו נאמנות עליה אלא רק על הטענה הישנה, שהרי לא העלה אותה בדעתו כלל.

שמעתי מהרב בלומנצוויג אפשרות נוספת להסביר את דברי התוספות. אולי כוונת התוספות היא שגם כלפי הטענה הישנה אין לו כלל מיגו. שהרי מיגו נותן לאדם נאמנות רק כיוון שהוא יכל לטעון טענה פשוטה, והוא בחר לטעון טענה מסובכת. אך במקרה של מיגו למפרע הטענה הראשונה היא כלל לא טענה מסובכת, אלא היא טענה מאד פשוטה, שאפילו לא דורשת ממנו להתמודד עם התובע. ואמנם, הטענה השניה היא בהחלט טענה מורכבת, אך הוא כלל לא חשב עליה בשלב הראשון.

למשל, במקרה שלנו בבבא בתרא⁶, בשלב הראשון האדם טען קניתי מפלוני שקנה ממך. טענה זו היא כלל לא טענה מסובכת, אלא היא טענה פשוטה שלא דורשת ממנו לעמוד מול התובע. הוא פשוט מתחמק ואומר שקנה את השדה מאדם אחר. הוא מעדיף לטעון טענה זו מאשר לטעון שהשדה מעולם לא היתה של המערער, כי זו טענה מורכבת יותר, שהמערער יוכל בקלות להוכיח נגדה. אמנם, לאחר שהמחזיק רואה שטענה זו לא מספיקה לו, הוא טוען טענה מורכבת יותר. הוא טוען שהוא ראה את הקניה מהמערער בעצמו. זו בהחלט טענה מורכבת, אך כיוון שהוא לא חשב שיזדקק לה בהתחלה, אנחנו לא נותנים לו נאמנות בשלב הראשון. ובשלב השני, כפי שהתוספות כבר כתבו קודם, לא ניתן לתת לו מיגו כיוון שכבר הודה שהשדה היתה של המערער.

יש להדגיש, שהסבר זה רלוונטי בכל המקרים של מיגו למפרע. לעולם הטענה

6. כעת אנו מתייחסים למקרה בדף ל. שאותו הסברנו לעיל, ולא למקרה בדף מא: שאליו התוספות התייחסו בדבריהם. ההבדלים בין המקרים קטנים, ונבאר אותם בהמשך המאמר.

הראשונה היא טענה פשוטה יותר שלא דורשת התמודדות (וזאת בדיוק הסיבה שמיגו לא מועיל עבורה). לכן, על פי הסבר זה, לא רק שמיגו לא יועיל לטענה הראשונה, אלא שכלל לא יהיה מיגו בטענה הראשונה. ולכן הוא לא יוכל גם לעזור לו בשלב השני.

בכל אופן, לפי שני הסברים אלו, כוונת התוספות בשלב השני היא להסביר מדוע המיגו שהיה לו בעבר לא מועיל לו גם בשלב השני שבו כבר אין לו מיגו. או בגלל שאי אפשר למשוך את המיגו לשלב השני, או בגלל שגם בשלב הראשון בעצם לא היה לו מיגו.

ניתן לשים לב, שהתוספות משתמשים בסברות של מיגו כנאמנות ולא ככח טענה. יכול להיות שאם התוספות היו מתייחסים למיגו ככח טענה הם היו מוכנים לקבל את דין מיגו למפרע, כפי שכתבנו לעיל.

לסיכום, בחלק זה הסברנו את דין מיגו למפרע. לאחר מכן, הבאנו שני כיוונים שעל פיהם ניתן להסביר מדוע שמיגו למפרע יעבוד, וראינו שהתוספות שסוברים שמיגו למפרע לא מועיל, מבארים את סברתם על ידי דחיית שני הכיוונים האלה.

חלק ב' - מקרים שונים של מיגו למפרע

כעת נעבור לשלב השני. בשלב זה, נרד לעומק דין מיגו למפרע, ונראה שבעצם יש מקרים שונים של מיגו למפרע, שבכל אחד מהם יכולות להיות סברות שונות לכאן ולכאן. נעשה זאת על-ידי עיון בארבע סוגיות שהתוספות הביאו לצורך ביסוס שיטתם במיגו למפרע.

קניתי מפלוני שקנה ממך (ב"ב ל.) - פירוש הטענה

הסוגיה הראשונה שנעסוק בה היא הסוגיה בבבא בתרא שהבאנו לעיל, ודרכה נבחן מה יקרה במקרה בו אדם טוען שבטענה השניה הוא רק רוצה לפרש את מה שאמר בטענתו הראשונה. סוגיה זו מופיעה בצורה דומה מאד, עם מעט הבדלים בהמשך הפרק (מא:). נבאר את הסוגיות ואת ההבדל ביניהן, ולאחר מכן ניגש להבנות ביחס למיגו למפרע.

כפי שבארנו למעלה, המקרה שלנו עוסק באדם שמערער על המחזיק בקרקע, והמחזיק טוען קניתי מפלוני שקנה ממך. בשלב הראשון המחזיק יכל לטעון כלפי המערער שהשדה מעולם לא היתה שלו. ולכן, הוא גם היה נאמן לטעון קניתי מפלוני, וראיתי את הקניה של אותו פלוני ממך. עד כאן זהו מיגו רגיל. אך בשלב הראשון הוא רק הודה שהמערער הוא המרא קמא, ולא טען שהוא יודע בוודאות שהשדה נקנתה ממנו על ידי אותו פלוני.⁷ לאחר מכן בשלב השני הוא רוצה לטעון שהוא ראה את הקניה מהמרא קמא, אך כעת כבר אין לו מיגו, שכבר לא יכול לומר שהמערער אינו המרא קמא כיוון שכבר הודה על כך.

7. כמובן שטענה זו איננה מספיקה בפני עצמה אפילו כאשר יש מיגו. שהרי, גם אם מיגו נותן לו נאמנות על מה שהוא טוען, הוא כלל לא טוען שהוא יודע בוודאות שהמוכר שלו קנה מהמרא קמא. ולכן בטענת קניתי מפלוני שקנה ממך הוא לא זוכה אפילו בעזרת מיגו.

הסוגיה בדף מא: עוסקת במקרה דומה, רק ששם מדובר כשיש למערער עדים על כך שהוא היה המרא קמא של השדה, ומצד שני למחזיק יש שלוש שנים של חזקה בקרקע. מבחינתנו כרגע הדין הוא שווה בשני הסוגיות - אם המחזיק היה אומר מראש שהוא ראה את הקניה של המוכר שלו מהמרא קמא הוא יהיה נאמן בזכות מיגו שיכל לטעון להר"מ (כדף ל.) או שיכל לטעון קניתי ממך ישירות והחזקתי שני חזקה (כדף מא:). אך כיוון שבשלב הראשון הוא לא טען שהוא ראה את הקניה, אלא רק הודה שהשדה היתה של המערער בעבר, והוא לא קנה אותה ישירות ממנו. לכן גם אם בשלב השני הוא יוסיף ויטען שהוא ראה את הקניה של המוכר מהמרא קמא זה יהיה מיגו למפרע.

לשיטת התוספות, כפי שראינו, הוא לא יכול לחזור ולטעון שהוא ראה את הקניה. אך הרא"ש לעומת זאת סובר אחרת (פרק ג' סימן לז):

ונראה דאם אמר בסתם מפלניא זבינתא דזבנה מינך ותו קאמר הא דאמרנא דזבנה מינך קמי דידי הוא דקאמינא מתרץ דבוריה הוי ולא טוען וחוזר וטוען.

לדעת הרא"ש המחזיק יכול לחזור ולטעון שהוא ראה את הקניה, ויהיה נאמן, כיוון שהוא רק מפרש את טענתו הראשונה ולא טוען טענה חדשה.

יש שרצו להוכיח בשיטת הרא"ש שלדעתו אומרים מיגו למפרע.⁸ בהמשך נדון במקורות נוספים ברא"ש, אך ממקור זה ניתן לראות שהרא"ש מוכן לקבל מיגו למפרע בצורה חלקית - אך ורק כאשר הטענה השנייה מפרשת את הטענה הראשונה.

מהי נקודת המחלוקת בין התוספות והרא"ש? מדוע לדעת התוספות אנחנו לא מקבלים את טענתו אם הוא רק מפרש את טענתו הראשונה? אנחנו לא נכנס כעת לסוגיית טוען וחוזר וטוען, ונצא מנקודת הנחה שאין ביניהם מחלוקת על כך שאדם יכול לפרש טענותיו בבית דין.

נציע שתי אפשרויות להבין את יסוד המחלוקת. אפשרות ראשונה, שהתוספות רואים את הטענה השנייה בתור דיון חדש. גם אם נצא מנקודת הנחה שגם התוספות וגם הרא"ש מסכימים שמותר לאדם לפרש את טענותיו בבית הדין, יכול להיות שהטענה השנייה היא טענה חדשה שיוצרת דיון חדש. התוספות סוברים שאמנם אנחנו לא דוחים על הסף את טענתו השנייה, אך אנחנו לא מוכנים להסתכל על זה כאילו גם בטענתו הראשונה היתה טמונה וחבויה הטענה השנייה. לכן, אם כעת הוא רוצה לטעון טענה נוספת שהיא רק פירוש של טענתו הראשונה הוא יכול לעשות זאת, אך בכל זאת לא יהיה לו מיגו כעת כיוון שטענתו הראשונה כבר סותרת את המיגו. הרא"ש, לעומת זאת, סובר שכאשר הוא מפרש את טענתו הראשונה, טענתו השנייה מצטרפת לטענה הראשונה, ולכן המיגו קיים.

אפשרות שנייה, שאמנם התוספות מסכימים שאדם יכול לפרש את טענתו, ואפילו נוצר לו כעת מיגו. אך כיוון שהוא חוזר בו מטענתו הראשונה, ומראה לנו שהוא לא בטוח

8. ר' שו"ת מהר"י בן לב ח"ג לו.

בעצמו, זה יוצר לנו רעותא בטענותיו, ולכן המיגו לא עובד. כלומר, מיגו עם רעותא מהסגנון הזה אינו מועיל.

שוב, ניתן לשים לב, שהאפשרות הראשונה היא מחלוקת בדיני טענות בבית הדין – האם טענה שמפרשת טענה ראשונה היא טענה חדשה או המשך של טענה ישנה⁹, והיא קשורה לאפשרות הראשונה שהצענו לעיל בהסבר דין מיגו למפרע. המחלוקת בין התוספות לבין הרא"ש היא האם אנחנו מוכנים לקבל את חיבור הטענה הראשונה והשניה, כך שהמיגו בטענה השניה לא יהיה מיגו למפרע. האפשרות השניה, לעומת זאת, היא מחלוקת בדיני מיגו. האם הרעותא פוגעת בנאמנות של מיגו. מנקודת הנחה ששניהם מסכימים שעקרונית אמור להיות כאן מיגו, אך כיוון שיש לו רעותא בשינוי טענותיו אנחנו לא מעניקים לו נאמנות של מיגו.

כעת נציין, שיש שרצו להבין שגם התוספות מודים לרא"ש שניתן לפרש את טענתו הראשונה, ויש שחלקו על כך.¹⁰ איך ניתן לומר שהתוספות מקבלים את סברת הרא"ש, הרי הם כותבים במפורש שהמחזיק לא יכול לחזור ולטעון שראה את הקניה? ניתן להסביר שאמנם אם המחזיק יטען סתם כך שראה את הקניה, זה יהיה מיגו למפרע ולא יהיה נאמן. אך אם יאמר במפורש שזאת היתה כוונתו גם בטענה הראשונה, וכעת הוא רק מפרש דבריו הוא כן יהיה נאמן. כלומר השאלה היא האם הוא אומר במפורש שהוא מפרש את דבריו הראשונים, או שהוא מוסיף עוד טענה כעת ולא מקשר אותה לטענתו הראשונה.

מלוגא דשטרי (כתובות פה) - מפטור לפטור

הסוגיה הבאה שנעסוק בה היא סוגיית מלוגא דשטרי בכתובות. דרך סוגיה זו נדון בהבדל בין מיגו למפרע שבו הטענה הראשונה היתה טענת פטור, לבין מקרה שבו הטענה הראשונה היא טענת חיוב.

הגמרא עוסקת באישה שהוציאה תיק מלא שטרות. היא טוענת ששטרות אלו שייכים לאבי יתומים, אך היא מחזיקה אותו בתור משכון לחוב שיש לאבי היתומים עבורה. בנוסף, היא טוענת שהיא מחזיקה את השטרות עוד מחייו של האב, אך אומר רב נחמן שהיא צריכה להביא עדים שהאב תבע את השטרות ממנה בחייו. הסיבה לכך היא שרק אם הוא תבע ממנה את השטרות בחייו התפיסה נחשבת תפיסה מחיים. אחרת זאת נחשבת כתפיסה לאחר מיתה, והיא צריכה להשיב את השטרות ליתומים, ולא יכולה להחזיק אותה בתור משכון לחוב.¹¹

שואלים התוספות (שם ד"ה "אית") - מדוע האישה צריכה להביא עדים שהוא תבע ממנה מחיים? הרי לכאורה יש לה מיגו שיכלה לומר שהשטרות שייכים לה. מבארים התוספות, שזהו מיגו למפרע. כיוון שהיא הודתה בשלב הראשון שהשטרות שייכים

9. ר' חידושי ר' נחום (שם, אות ס"ה), שפירש כך את מחלוקתם.

10. עיין מחלוקת ש"ך (סק"י) וקצות (סק"י) בסימן קמ"ו. וכן עיין תוס' כתובות (כב. ד"ה מנין).

11. מטלטלי דיתמי לא משתעבדי לבעל חוב, ולכן נצרכת תפיסה מחיים.

לאב, כעת כבר אין לה מיגו, ועכשיו כשהיא רוצה לטעון שתבעו ממנה מחיים, היא צריכה להביא עדים על כך. לפי התוספות, אם בשלב הראשון, כשהיא הוציאה את השטרות, היא היתה טוענת שתבעו ממנה מחיים, היתה נאמנת על כך ולא היתה צריכה להביא עדים.

יש לשים לב שלפי התוספות יש כאן שני שלבים כמו בכל מיגו למפרע. בשלב הראשון היא טענה שהשטרות נמצאים אצלה עוד מחיי האב, ובשלב השני היא רוצה לטעון שתבעו ממנה את השטרות בחיי האב. אם היתה טוענת מראש שתבעו ממנה את השטרות מחיי האב היתה נאמנת כמו כל מיגו למפרע.

הרא"ש (כתובות פרק ט סימן ה) לעומת זאת, תירץ את הגמרא בצורה שונה. לדעתו מדובר כשהיו עדים על ההפקדה, ולכן היא לא יכולה לטעון שהשטרות שייכים לה. ולכן אין לה מיגו, והיא צריכה להביא עדים על כך שתבעו ממנה מחיים.

מדוע הרא"ש לא הסתפק בתירוצם של התוספות והביא תירוצן אחר? האם מכאן ניתן להוכיח שלדעת הרא"ש אומרים מיגו למפרע ולכן תירוצן התוספות לא מועיל לשיטתו?

אכן, כך סבור הקרבן נתנאל (שם):

ולא מהימנא לומר מחיים תפסינא להו במיגו דלקוחין - ובתוס' תירצו דלא אמרינן מיגו למפרע וכן כתב תוס' בב"ב פרק חזקת הבתים דף ל'. גם שם תירץ רבינו תירוצן אחר. משמע דסבירא ליה אפילו מיגו למפרע אמרינן.

אך לפני שנבין כך את דעת הרא"ש ננסה לחשוב האם יש אפשרות למתן את המחלוקת, ולומר שדווקא כאן הרא"ש סובר שאומרים מיגו למפרע.

ראשית כל, נבחן את החילוק שעשינו בנוגע לסוגיה הקודמת. האם יכול להיות שכאן אומרים מיגו למפרע, כיוון שהאישה יכולה לפרש את דבריה? בהחלט ניתן לומר כך. יכול להיות שהרא"ש סובר שהאישה טוענת בטענתה השניה, שגם מראש, כשאמרה שתפסה את השטרות מחיים, היא התכוונה לומר שהאב תבע ממנה את השטרות, אלא שהיא לא חשבה שהמידע הזה רלוונטי ולכן לא פרטה.

אך אולי כאן ניתן לומר אפשרות נוספת בדעת הרא"ש.

החוות יאיר (סי' קכ) מציע לעשות חילוק בדין מיגו למפרע. מיגו למפרע לא מועיל כאשר הטענה הראשונה היא טענה שמחייבת והטענה השניה היא טענה שפוטרת. בתור דוגמא ניקח את הדוגמא שהבאנו למעלה, ושמביא החוות יאיר, כאשר הלווה הודה בתחילה שלוה, ולאחר מכן רוצה לטעון שפרע במיגו שיכל לומר להד"מ, זה מיגו למפרע ולא נאמן. אך אם גם בטענה הראשונה הוא מנסה לפטור את עצמו, כמו בטענה השניה, המיגו יועיל.

דוגמא למקרה כזה ניתן למצוא בדיוק במקרה שלנו. האישה כבר בטענתה הראשונה טענה שאינה צריכה להחזיר את השטרות כיוון שהם משכון בידה, ובטענתה השניה רק הוסיפה עוד פרט, שתבעו ממנה את השטרות מחיים. גם בסוגיה בב"ב ראינו מקרה

של מפטור פטור. בתחילה המחזיק טען שקנה מפלוני שקנה מהמערער, ובסוף הוא מוסיף שראה בעצמו את הקניה. שתי הטענות הן טענות פטור.

ואמנם, בעקבות הסוגיה שלנו, החוות יאיר לא מוכן לקבל את החילוק הזה בשיטת התוספות, שהרי התוספות אומרים במפורש שגם בסוגייתנו יש מיגו למפרע. בכל אופן, ניתן להשתמש בחילוק זה בדברי הרא"ש.

כעת נבאר את סברת החילוק של החוות יאיר. בצורה פשוטה, אפשר לומר שגם כאן ההבדל הוא האם האדם יכול לטעון בטענתו השניה שהוא רק מפרש את טענתו הראשונה. כאשר שתי הטענות הן טענות פטור, הוא יכול לומר שגם בטענתו השניה הוא רק מתכוון לפרש את טענתו הראשונה. אך אם הטענה הראשונה היא טענה שמחייבת אותו, ובטענה השניה הוא מנסה לפטור את עצמו, לא ניתן לומר שטענתו השניה מפרשת את טענתו הראשונה. אמנם, לא נראה שזוהי כוונתו של החוות יאיר, שכן הוא לא מזכיר בכל דבריו את הצורך של האדם לטעון שהוא מפרש את טענתו הראשונה. נראה שיש סיבה מהותית יותר שבגללה מיגו למפרע עובד במקרה כזה לדעתו.

הרב אהרן ליכטנשטיין¹² ביאר את סברת החוות יאיר בצורה שונה. מציע הרב ליכטנשטיין שבאופן עקרוני אין כלל בעיה במיגו למפרע, וגם מיגו כזה אמור לעבוד. אלא שהבעיה היא שהמיגו יוצא נגד חזקה, ומיגו נגד חזקת הודאת בעל דין לא מועיל. בטענתו הראשונה האדם יצר חזקת חיוב לעצמו, ולאחר מכן המיגו לא מועיל להוציא ממנו את חזקת החיוב. למשל, כשאדם הודה שהוא חייב, ולמחרת הוא טוען שהוא פרע את החוב. אמנם יש לו מיגו שיכל לומר להד"מ, אך מיגו אינו מועיל כדי לשחרר אותו מחזקת החיוב שיש עליו.

כמובן, סברא זו מתאימה רק במקרים שבהם הטענה הראשונה יצרה חזקת חיוב נגד האדם, אך אם גם הטענה הראשונה היא טענת פטור אין בעיה במיגו למפרע מסוג כזה. סברא זו נראית מתאימה למילותיו של החוות יאיר, שאומר שמפטור לפטור ניתן לומר מיגו למפרע. כלומר, אף על פי שזה מיגו למפרע, הוא בכל זאת מועיל.

אם כן, בינתיים הצענו שתי אפשרויות לצמצם את דין מיגו למפרע. אפשרות אחת שבמקומות שבהם הוא יכול לפרש את דבריו הראשונים מיגו למפרע מועיל, ואפשרות שניה שבמקרים ששתי טענותיו הן טענות פטור, והמיגו לא יוצא נגד חזקת חיוב, הוא מועיל.

ניתן להבחין שיש דמיון בין שתי האפשרויות. שתיהן מנסות לטעון שאם הטענה השניה היא רק המשך של הטענה הראשונה המיגו בטענה השניה יוכל לעבוד. באפשרות הראשונה ההמשכיות היא מצד הטענות, כלומר מצד המציאות, והשאלה היא האם הטענה השניה יכולה להסתדר מציאותית בתור הסבר לטענה הראשונה. ובאפשרות השניה ההמשכיות היא מבחינה משפטית - האם הטענה השניה ממשיכה את טענת הפטור או שהיא מנסה לפטור על גבי חזקת חיוב שנוצרה בעקבות הטענה

12. שיעורי הרא"ל על מסכת בבא בתרא (עמ' 39-40).

הראשונה. או במילים אחרות, האפשרות הראשונה עוסקת בדיני טוען וחוזר וטוען, והשניה עוסקת בדיני חזקות חיוב.

עשאה סימן לאחר (כתובות קט): - הפה שאסר הוא הפה שהתיר

לאחר ההוכחות לשיטתם, מביאים התוספות ראייה נגדית אחת מסוגיית עשאה סימן לאחר. ראשית כל נבאר את הסוגיה, את הקושיה על שיטת התוספות ואת תירוצם. לאחר מכן נתייחס לסוגיית הפה שאסר הוא הפה שהתיר שעולה מתוך הדיון, והיחס שלה למיגו למפרע.

המשנה עוסקת באדם שחתום על שטר מכירה בין שני אנשים. לאחר מכן, העד החתום על השטר טוען שהשדה בכלל שייכת לו. לדעת חכמים הוא איבד את זכותו לערער על השדה, שכיוון שחתם על השטר הראה שהשדה איננה שלו. אדמון חולק ואומר שהוא יכול לערער, כיוון שהוא יכול להסביר שיותר קל לו לקחת את השדה מן הקונה ולא מן המוכר, ולכן חתם על שטר המכירה בין המוכר לקונה. אך מודים כולם שאם חתם על שטר אחר שבו כתוב כדרך אגב שהשדה איננה שייכת לו, שוב אין הוא יכול לערער עליה. מקרה זה נקרא בלשון המשנה: עשאה סימן לאחר. כאן אפילו אדמון מודה שאין הסבר מדוע חתם על שטר זה מבלי לערער עליו, מלבד העובדה שהשדה אכן איננה שייכת לו.

הגמרא מביאה את ר' יוחנן שאומר שאם אותו העד חוזר וטוען שאמנם השדה לא היתה שייכת לו כשהוא חתם על השטר, אך לאחר מכן הוא קנה את השדה - נאמן. רש"י במקום מסביר כך:

נאמן - דהפה שאסר הוא הפה שהתיר דמאחר שיש עדים שהיתה שלו ונגזלה הימנו אין לזה זכות באותו תלם (חלק בשדה) אלא על פיו של זה שעשאה סימן לאחר, והרי חזר ואמר לקחתיו.

כלומר, לדעת רש"י, כיוון שבעבר היו לו עדים שהשדה היתה שלו, ולאחר מכן הוא בעצמו העיד על כך שהשדה איננה שלו, כאשר עשאה סימן לאחר, הוא גם נאמן לומר שחזר וקנה אותה לאחר מכן. או במילים אחרות, הפה שאסר הוא הפה שהתיר.

התוספות מקשים מסוגיה זו על שיטתם במיגו למפרע. כשהמערער טוען שהוא קנה את השדה, הוא כבר לא יכול לטעון שהשדה היתה שייכת לו כל הזמן, כיוון שכבר עשאה סימן לאחר, ובעצם הודה שהשדה איננה שלו. ואם כן יש פה מיגו למפרע, ובכל זאת הגמרא אומרת שהוא נאמן.

התוספות מביאים שני תירוצים שונים בשני מקומות שונים לקושיה זו. התוספות בכתובות מתרצים, שמדובר כשהשטר שעליו חתם לא מקוים, והוא יכול תמיד לטעון שהשטר מזויף. לכן, הוא נאמן לומר שקנה את השדה במיגו שיכל לומר שהשטר מזויף. התוספות בבבא בתרא מתרצים, שאותו אדם ישב בשדה שלוש שנים לאחר שעשאה סימן לאחר, ולכן יש לו חזקה ונאמן לומר שקנה את השדה. אלא שאז עולה השאלה מהו החידוש בגמרא, ומסבירים התוספות, שהיינו חושבים שכיוון שבעבר הוא

ערער על השדה הוא לא נאמן לומר שקנה אותה אפילו על-ידי חזקה, כיוון שלא סביר שאדם ימכור לו את השדה לאחר שערער עליה.

על כל פנים, התוספות מפרשים את הגמרא בצורה שונה מרש"י ולא מקבלים את העובדה שהוא נאמן עכשיו רק כיוון שבעבר יכל שלא לחתום על השטר, כיוון שזהו מיגו למפרע. האם רש"י סובר שאומרים מיגו למפרע? אמנם היו אחרונים שטענו שרש"י סובר שאומרים מיגו למפרע¹³, אך אין זה הכרחי לומר כך. התוספות יצאו מנקודת הנחה, שמיגו והפה שאסר הם דינים חופפים, ולכן אם לא אומרים מיגו למפרע, גם לא אומרים הפה שאסר למפרע. אך נברר את דין הפה שאסר ונראה האם בהכרח הוא מקביל לדין מיגו. המשנה בכתובות (כב.) אומרת שאישה שאומרת אשת הייתי וגרושה אני נאמנת, כיוון שהפה שאסר הוא הפה שהתיר. כלומר, כיוון שהיא זאת שאסרה את עצמה, היא יכולה גם להתיר את עצמה. המשנה (טו:) משתמשת בדין זה גם בנוגע לדיני ממונות: אדם שאומר שדה זו של אביך היתה וקניתי אותה ממנו - נאמן, כיוון שהפה שאסר הוא הפה שהתיר. מהי הסברה בדין זה?

האפשרות הפשוטה היא שהפה שאסר הוא סוג של מיגו. האישה נאמנת לומר שהיא טהורה מיגו שיכלה לשתוק, ולא לאסור את עצמה כלל. במיגו, בדרך כלל, הנתבע נדרש לטעון טענה, ואחרת הוא יצא חייב, ומיגו עוזר לנו להאמין לטענתו. אך בפה שאסר, הנתבע לא נדרש לטעון שום טענה, ואף אחד לא תבע אותו לדין. הוא בחר ליזום ולומר לנו שהוא היה חייב והיום הוא זכאי. במילים אחרות, הפה שאסר הוא "מיגו דאי בעי שתיק".

אך קיימות אפשרויות נוספות להסביר את דין הפה שאסר, כרחב יותר מדין מיגו. נציע שתי דרכים נוספות.

הדרך הראשונה הולכת בכיוון של נאמנות. כיוון שאסרתי על עצמי אני נאמן להתיר את עצמי. אדם שאוסר את עצמו הוא כנראה דובר אמת ולכן נאמין גם לשאר דבריו. במובן הזה, הפה שאסר לא שונה מהותית ממיגו, שכן גם מיגו מקנה לאדם נאמנות (לפחות בהבנה הפשוטה). אך כנראה שהפה שאסר מקנה רמת נאמנות יותר גבוהה. אדם שיכל לטעון טענה חזקה ובוחר לטעון טענה חלשה, זאת אכן סיבה להאמין לו, אבל אדם שלא היה צריך לטעון כלום, ולא נתבע על ידי אף אחד, ובחר לאסור את עצמו, מקנה לעצמו נאמנות אפילו יותר חזקה.

הדרך השנייה היא להסביר את הפה שאסר בצורה אחרת לגמרי, ונאמר זאת בכמה ניסוחים. באופן בסיסי נאמר כך - במקרה של הפה שאסר, הסיבה היחידה שבית דין יכולים לחייב את האדם היא עצם הודאתו. כלומר כל הדיון בבית הדין הוא על בסיס טענותיו בלבד. העובדה הזאת חשובה מאד ורלוונטית לשאלה האם אנו יכולים לחייב אותו.

באופן ראשוני ניתן לומר זאת כך - בעצם הכל סובייקטיבי. האדם אסר על עצמו, ואז הוא מתיר את עצמו, לכן אין לנו יכולת לאסור אותו. כשאדם אוסר משהו על

13. ר' לדוגמא חתם סופר (כבא בתרא ל: ד"ה "ונראה לי").

עצמו, האיסור הוא רק לגבי ההנהגה שלו כלפי הדבר, הוא צריך לנהוג איסור בדבר זה, ולכן הוא גם יכול להתיר את עצמו.¹⁴

אך ניתן לומר זאת גם בצורה מעט יותר מצומצמת - כאשר אדם אוסר את עצמו ואז מתיר את עצמו, אנחנו צריכים לבחור אחד משניים - או שאנחנו מאמינים לכל מה שהוא אומר או שאנחנו לא מאמינים לשום דבר. וממאי נפשך הוא יהיה פטור. או שנאמין גם לאיסור וגם להיתר, או שלא נאמין לא לאיסור ולא להיתר, אנחנו לא יכולים לעשות פלגינן דיבורא לדבריו ולהאמין רק לחצי מהם.

נחדד מעט, לפי האפשרות הראשונה אנחנו אומרים שהוא נאמן בוודאות, ולכן מבחינתנו הוא היה אסור, ולאחר מכן הוא הותר. לפי האפשרות השנייה אנחנו לאו דווקא מאמינים לו, אלא אנחנו אומרים שבכל מקרה הוא יהיה פטור - בין אם כל דבריו נכונים ובין אם כל דבריו אינם נכונים. באפשרות זו אין לנו וודאות שהוא היה אסור והותר, אלא רק שעכשיו הוא מותר.¹⁵

מה יהיה דין הפה שאסר למפרע לפי הסברים אלו בפה שאסר? אם נאמר שהפה שאסר הוא סוג של מיגו, דינו יהיה שווה למיגו. לעומת זאת, אם נאמר שאדם שאסר את עצמו מקנה לעצמו נאמנות, ישנן שתי אפשרויות. ניתן לומר שבאמת נאמנות זאת קיימת רק בזמן שאוסר את עצמו, ובאמת בזמן שאוסר את עצמו יהיה נאמן, אך לאחר זמן הוא כבר לא נאמן, שהרי לא ניתן לדעת שהוא תמיד דובר אמת. ולכן הפה שאסר למפרע לא יעבוד כמו מיגו למפרע. אך ניתן גם לומר שנאמנות זו יותר גדולה מאשר נאמנות של מיגו, כפי שהסברנו לעיל, ולכן היא תקנה לו נאמנות גם לאחר זמן. במובן מסוים, יכול להיות שיש אפילו יותר סיבה להאמין לו לאחר זמן. שהרי אדם שאוסר את עצמו ומיד מתיר את עצמו, כלל לא התכוון לאסור את עצמו אפילו לרגע אחד. אך ככל שאנו רואים שהאדם באמת התכוון לאסור את עצמו, יש יותר סיבה לתת לו נאמנות. רק כאשר אדם מזכה את עצמו, יש לנו סיבה לחשוד בו שמשקר. ולכן אדם שאסר את עצמו סתם כך, בלי להתיר את עצמו אחר כך, נראה שהוא יהיה אפילו יותר נאמן, ולכן גם לאחר זמן הוא יהיה נאמן להתיר את עצמו.

נעבור לאפשרות האחרונה שהצענו, שאומרת שאי אפשר לפצל בין דבריו, ולכן צריך לקבל את כל דבריו או שלא לקבל את כל דבריו. גם כאן, ניתן לומר ברמה פשוטה שלאחר זמן אנחנו בוודאי יכולים לפצל את דבריו, ולקבל רק את מה שהוא אמר בהתחלה ולא לקבל את מה שהוא אמר לאחר כמה ימים. אך בהחלט אפשר

14. צריך עיון האם סברה זו מתקבלת גם בדיני ממונות. יכול להיות שבממונות יותר קשה לקבל שכל האיסור הוא סובייקטיבי מאשר באיסורים, למשל בגלל העובדה שבממונות אנחנו יכולים להוציא ממנו ממון.

15. יתכן שיש נפקא מינה בין שתי האפשרויות. שהרי, למשל, אם אנו מאמינים לאישה בוודאות שהיא היתה נשואה והתגרשה, היא תהיה אסורה לכהן, אך אם אנחנו לא מאמינים לה בוודאות, היא תהיה רק ספק גרושה, וספק אסורה לכהן.

גם לומר שכל עוד הטענות הן באותו הדיון, עדיין אי אפשר לפצל את דבריו, גם אם טענתו השניה היא לאחר כמה ימים. ולכן או שאנחנו מקבלים את האיסור ואת ההיתר, או שלא נקבל לא את האיסור ולא את ההיתר. ולכן יש הפה שאסר למפרע בשונה ממיגו למפרע.

במחלוקת זו נחלקו הראשונים בצורה מפורשת. הטור (אבן העזר סימן קנב) מביא את דעת ר' יונה והרמ"ה שאומרים שאישה שאמרה אשת איש הייתי וגרושה אני, שנאמנת על פי דין הפה שאסר, צריכה לומר את שני חלקי המשפט בתוך כדי דיבור, או לפחות באותו עניין. אך הטור חולק על כך, וסובר שגם אם היא אמרה אשת איש הייתי, ולאחר זמן אמרה גרושה אני, נאמנת. אם כן, ר' יונה והרמ"ה סוברים שלא אומרים הפה שאסר למפרע, וחולקים ביניהם מהו בדיוק מרווח הזמן שבו ניתן לומר ששני הדברים נאמרו יחד. לעומתם, הטור סובר שאומרים הפה שאסר גם למפרע.

יש מן הראשונים שהבינו כך גם את שיטת רש"י. השיטה מקובצת (כתובות כג. ד"ה "כתוב בהשלמה") כותב שכוונת רש"י בסוגית עשאה סימן לאחר היא שאומרים הפה שאסר גם לאחר זמן (או, במילים שלנו, הפה שאסר למפרע). הקובץ שיעורים¹⁶ מבאר שרש"י סבר שאומרים הפה שאסר למפרע, אך לא אומרים מיגו למפרע. הסבר אפשרות זו נעוץ בהסברים שהצענו לעיל ביחס בין הפה שאסר לבין מיגו למפרע.

נעיר שישנה שאלה יסודית שעולה על דברי רש"י. רש"י הבין שבסוגיה של עשאה סימן לאחר מתקיים דין הפה שאסר. אלא שיש הבדל מהותי בין מקרה זה למקרה רגיל של הפה שאסר. בדרך כלל אדם אוסר את עצמו בצורה מפורשת, ולכן אנחנו גם מאמינים לו כאשר הוא מתיר את עצמו. אך במקרה של עשאה סימן לאחר, האדם כלל לא אסר את עצמו בצורה מפורשת, אלא רק בדרך אגב. במקרה כזה בצורה פשוטה אין שום סיבה שנקבל את דבריו בשלב מאוחר יותר. הרי הוא כלל לא התכוון לאסור את עצמו, אלא רק חתם על שטר שממנו מוכח שהשדה איננה שלו. במילים אחרות, ניתן לומר שיש לנו כאן מקור חיצוני שמעיד לנו על כך שהשדה איננה שלו, ולאחר מכן הוא מגיע וטוען שהשדה שלו.¹⁷

סיכום

במאמר עסקנו בסוגית מיגו למפרע וניסינו לבאר את אופי הדין ואת סברתו. לאחר מכן בררנו את פרטיו וניסינו לתחם ולהבדיל בין מקרים שונים בהם הוא חל.

16. כבא בתרא אות קב.

17. ניתן להציע כיוון לתירוץ דברי רש"י. יכול להיות שרש"י הבין, שכיוון שהחתימה של העד בסופו של דבר מחייבת אותו כהודאת בעל דין, לכן מתקיים דין הפה שאסר. מבחינת רש"י, זה לא רלוונטי שהוא העיד על כך שהשדה איננה שלו בצורה אגבית, כל עוד בסופו של דבר הודאתו גרמה לחובה ממונית. נראה שרש"י הבין שהפה שאסר הוא לא מדין נאמנות, כיוון שקשה לומר שנאמנות של אדם שאומר דברים בדרך אגב, שווה לנאמנות שלו כאשר הוא אומר דברים בצורה מפורשת. ואולי צריך ללכת יותר בכיוונים האחרים שהצענו בנוגע לפה שאסר.

בחלק הראשון, הסברנו שמיגו למפרע זהו מקרה של מיגו רגיל, כאשר כבר לא ניתן לטעון את טענת המיגו בשלב זה, כיוון שהיא סותרת טענה אחרת שנטענה בעבר. לאחר מכן הבאנו שתי אפשרויות להבין מדוע לומר מיגו למפרע, והסברנו שמיגו סובר שלא אומרים מיגו למפרע, צריך לדחות את שתי האפשרויות. ראינו את נימוק התוספות לכך שלא אומרים מיגו למפרע, ואת התייחסותם המפורשת לטענה השנייה, ושלייתם אותה.

בחלק השני, הבאנו שלוש סוגיות שהתוספות מזכירים בהתייחסותם למיגו למפרע. בסוגית קניתי מפלוני שקנה ממך, דנו בשיטת הרא"ש, וביחס למקרים שבהם הטענה השנייה יכולה להתפרש כפירוש לטענה הראשונה. בסוגיית מלוגא דשטרי דנו בהבדל בין טענה ראשונה שמחייבת לטענה ראשונה שפוטרת. ראינו את דעת החוות יאיר, שכאשר עוברים מפטור לפטור יותר מסתבר לקבל את דין מיגו למפרע. הסברנו שלפי דעה זו, אולי מיגו למפרע לא עובד כיוון שהוא עומד כנגד חזקת חיוב.

לסיום, עסקנו בסוגיית עשאה סימן לאחר, שהכניסה אותנו לסוגיית הפה שאסר הוא הפה שהתיר. הסברנו את דין הפה שאסר, ועל פי זה השונו בין מיגו למפרע לבין הפה שאסר למפרע. ראינו שישנם ראשונים שסוברים שאומרים הפה שאסר למפרע, והסברנו את הסברה בכך לעומת מיגו.

